

ISSN 2587- 2001 e-ISSN 2618-6187

ANASAY

3 Aylık Ulusal Hakemli - Süreli Dergi -Yıl:3 – Sayı:9 - Ağustos 2019

koynunda büyüdüük

ANASAY

3 Aylık Ulusal Hakemli - Süreli Dergi - ISSN 2587- 2001 e-ISSN 2618-6187

İÇİNDEKİLER

Araştırma Makaleleri

Şükrü ÜNAR..... 11

HİTİT DÖNEMİ ANADOLU’SUNDA MEYVE AĞAÇLARI

FRUIT TREES IN ANATOLIA OF HITTITE PERIOD

Muhlisahon RUSTAMOVA..... 31

ORTA ASYA’DA GÜNÜMÜZE KADAR ULAŞMAYAN CAMİLERİN AHŞAP DİREK VE TAŞ SÜTUNLARI (IX - XII. yy)

WOOD AND STONE COLUMNS OF RUINED AND DESTROYED MOSQUES OF CENTRAL ASIA

İsa KAYIHAN..... 63

NECİP TOSUN’UN ‘GİDİL MEMİŞ YERLERİN TÜRKÜSÜ’ ÖYKÜSÜNDE MELANKOLİ

THE MELANCHOLIA IN THE STORY OF NECİP TOSUN’S ‘GİDİL MEMİŞ YERLERİN TÜRKÜSÜ’

Murat HASANOĞLU..... 83

BOSTÂN, GÜLİSTÂN VE MESNEVÎ HİKÂYELERİ ÜZERİNE GENEL BİR KARŞILAŞTIRMA

A GENERAL COMPARISON ON BUSTAN, GULISTAN AND MASNAVI STORIES

Kitap Tanıtımı

Yunus PUSTU 109

MUSTAFA CEZAR, OSMANLI TARİHİNDE LEVENDLER,

TÜRK TARİH KURUMU YAYINLARI, ANKARA, 2013, XI + 435 S.

MUSTAFA CEZAR, OSMANLI TARİHİNDE LEVENDLER,
TÜRK TARİH KURUMU YAYINLARI, ANKARA, 2013, XI + 435 S.

DOI: 10.33404/anasay.534493

Çalışma Türü: Kitap Tanıtımı¹

Yunus PUSTU*

Osmanlı Tarihinde Levendler kitabı şimdiye kadar levendler hakkında kaleme alınmış en kapsamlı çalışma olup askerî bir terim olarak levend tabirinin zihinlerde yeniden şekillenmesine imkân vermektedir. Zira askerî bir terim olarak “levend” tabirinin zihinlerde bıraktığı ilk intiba Osmanlı donanmasında hizmet gören nizami bir askerî sınıf olduğu yönündedir. Fakat gerçekte durum tam olarak böyle değildir. “Levend” denildiğinde sadece “deniz askeri” akla gelmemeli; aynı zamanda kara birliklerinde görev yapan levendlerin de olduğu bilinmelidir. Eserin üzerinde durup dikkat çektiği bir diğer önemli husus ise levendlerin nizami teşkilata sahip askerî birlikler olup olmadığı meselesidir. Bu yönüyle Osmanlı Devleti’nin her anlamda nizamlı ve düzenli bir askerî sistemi olduğu görüşüne bir anti tez niteliğindedir. Eser, bu problem alanlarını tartışmaya açması ve yanlış oturmuş bilgilerin düzeltilmesi açısından oldukça önemlidir. Bu yönü ile çalışma Osmanlı askerî tarihi açısından önemli bir açığı kapatır mahiyettedir.

1- Makale Geliş Tarihi: 25. 06. 2019 Makale Kabul Tarihi: 31. 07. 2019

* Uzman, Türk Tarih Kurumu, Bilimsel Çalışmalar Müdürlüğü; Doktora Öğrencisi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara/TÜRKİYE, yunuspustu@gmail.com <https://orcid.org/0000-0003-4409-2325>

Cezar, Osmanlı İmparatorluğu'nda çeşitli alanlarda meydana gelen değişmelerin anlaşılmasında levendliğin ortaya çıkması ve yaygınlaşmasının da anlaşılacakları kanısındadır. İlk baskısı 1965 senesinde İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi Yayınları arasında çıkan eserde, Kanunî devri sonlarından başlayıp 18. yüzyıla kadar devam eden süreçte siyasi, iktisadi, idari ve dini alanlarda baş gösteren bozulmalar üzerinde durulmuş; nüfusun artışı ve toprak sisteminin bozulması ile ortaya çıkan genel bozukluklar ele alınmıştır.

Kitap, “Levend Tabiri”, “Sekban ile Levend Aynı mıydı ve Sekban Ne Zamandan Beri Mevcuttu”?, “Yevmlî/ Yevmlü Adı Altında Toplanan Asker”, “Çift Bozan Reâyâ ve Çift Bozan Resmi Meselesi”, “Levendliği Doğuran ve Uzun Müddet Devamına Tesir Eden Sebepler” ve “Deniz Levendleri” ile “Kara Levendleri” başlıklı yedi bölümden oluşmaktadır. Bunun yanında çalışmada ek olarak vesika özetleri ve belge fotokopileri ile dizin de yer almaktadır. Eserin bölümleri arasında hacimsel olarak bir denge yoktur. Yedinci ve beşinci bölümler öteki bölümlere nazaran çok uzun olup diğer bölümlerin bazıları dört sayfaya kadar düşecek kısalıktadır.

Kitabın ön sözü niteliğinde olan -“İkinci Baskı İçin” başlıklı- kısımda yazarın oğlu Yavuz Cezar kitapla ilgili kısa bir izahatta bulunarak ilk baskısının ne surette gerçekleştiği ile ilgili bilgiler vermektedir. Devamında -Yavuz Cezar- ikinci baskı için talepler gelmesine rağmen babasının tıpkıbasım olarak basıma çok sıcak bakmadığını ve kitabı güncellemek için notlar biriktirdiğini belirtir. Yazarın ömrünün vefa etmemesi nedeniyle elindeki notları ekleyerek yeni ikinci baskısını yaptırma imkânı bulamamıştır. Bu notları en azından kitabın sonuna “Notlar” başlığı altında belli bir düzenle yerleştirmesi mümkün olabilirdi. Nitekim Yavuz Cezar, babasının ayrıntılandırmayı düşündüğünü söylediği dizini yeni basım için kendisinin genişlettiğini söyleyerek, dizin için alınmış notları da bir şekilde değerlendirdiğini belirtmektedir (s. X).

Giriş bölümünde, dönemin şer‘iye sicilleri ve mühimme defterlerinde levendlerle ilgili kayda değer derecede bilgiler olmasına rağmen Osmanlı kroniklerinin levendlerle ilgili çok sınırlı bilgiler verdiğinden bahsedilerek Osmanlı toplumunda levendliği ortaya çıkaran sosyo-ekonomik, siyasi ve askeri faktörler üzerinde çok kısa olarak durulmuştur.

Birinci bölümde, levend tabirinin kökeni ve ilk defa hangi kaynaklarda geçtiği, bu kavramın ne anlama geldiği ve bu grubu oluşturan kişilerin nelerle

uğraştıklarına dair bilgiler yer almaktadır. Yazar, bu bölümde levendlik terimini sadece Osmanlı kaynaklarından değil aynı zamanda batılı kaynaklardan da yararlanarak izaha çalışmıştır.

İkinci bölümde, levend ve sekban terimleri üzerinde durularak bunların benzerlikleri ve farklılıkları vurgulanmaya çalışılmıştır. Yapılan analizde sekban ve levend terimlerine süreç içerisinde farklı anlamlar yüklendiği; bazı kaynaklarda sekban ve levend ayırımına gidilirken bazı kaynaklarda da her ikisinin aynı şeyi ifade etmek için kullanıldığı sonucuna varılmıştır.

Üçüncü bölümde, “yevmlü” adı altında toplanan paralı askerlerden bahsedilmiş ve bunun en belirgin örnekleri olarak II. Bayezid’in oğlu Şehzade Ahmed’in, kardeşi Yavuz Sultan Selim’e ve Kanuni Sultan Süleyman’ın oğlu Bayezid’in de ağabeyi Şehzade Selime karşı ücretli asker topladığı hakkında misaller verilmiştir.

Dördüncü bölümde, timar sistemi ve bunun sacayaklarından olan çift bozan uygulamasından bahsedilmiştir. Özellikle bu bölümde çift bozan vergisinin ne olduğu, neden ve ne surette uygulandığı, çift bozan uygulamasına uymayanların karşılaşacağı yaptırımların neler olduğu ile ilgili bilgiler sunulmaktadır. Çift bozan uygulaması neticesinde toprağı elinden alınan çiftçilerin maişetlerini kazanabilmek için çok fazla bir alternatifi kalmıyordu. Bu da geçimlerini sağlayabilmek için her türlü çareye başvuran bir gruhun ortaya çıkmasına neden oluyordu. Bunların ancak bir kısmı vezir, beylerbeyi, sancakbeyi ve daha aşağı derecedeki bazı vazife sahiplerinin kapılarında hizmet etme şansı bulabilirken azımsanmayacak diğer kısım başıboş kalıyordu. Bölüm, -doğrudan levendlikten bahsetmese de- başıboş ve kapılı levedliğin yaygınlaşmasında çift bozan uygulamasının ne derece etkili olduğunun anlaşılması bakımından önem arz etmektedir.

Beşinci bölümde, levendlik uygulamasını doğuran ve bu uygulamanın devamına tesir eden sebepler üzerinde durulmuştur. Yazar, bunu bölüm içerisinde beş temel başlık ve bu başlıkların altında yer alan alt başlıklarla izah etme yoluna gitmiştir. Bu bağlamda yazarın isabetli olarak ilk vurguladığı husus iktisadi sebeplerdir. Yazar, bu kısımda Osmanlı toplumunun iktisadi ve sosyal yapısı hakkında kısaca bilgi verdikten sonra iktisadi vaziyetin bozulmasına yol açan unsurları maddeler hâlinde sıralamıştır. Ganimet gelirlerinin azalması, nüfusun artması neticesinde toprakların yetersiz kalması, devlet arazilerinin kayda değer

miktarının vakıflara tahsis edilmesi neticesinde devletin doğrudan veya dolaylı olarak topraktan elde ettiği gelirlerin azalması, ABD'nin keşfi ve Avrupa'da meydana gelen sanayi alanındaki gelişmeler karşısında Osmanlının âtil kalması ifade edilen hususlardandır. Yazarın dini sebepler olarak ele aldığı kısımda genel olarak Anadolu'da yayılan Şîî propagandalarının coğrafyada bıraktığı etkilere dikkat çekilmiştir. İdari ve siyasi hadiselerle ilgili meseleler ve timar sisteminin bozulması da levendliği ortaya çıkaran diğer önemli iki sorun olarak öne sürülmüştür. Yazar -çalışmanın en kapsamlı olan bu bölümünde- levendlikten ziyade levendliği ortaya çıkaran sosyal, iktisadi ve siyasi sebeplerden bahsetmiş ve mühimmeler ve şer'iyeye sicillerinde yaptığı taramalar sonucunda Osmanlı Devleti'nin uğraştığı asayiş sorunlarını örneklerle açıklamaya çalışmıştır.

Altıncı bölümde, deniz levendliğini ortaya çıkaran sebepler üzerinde durulmuş ve diğer beş bölüm burada özetlenmiştir. Bölümde, “deniz levendleri” ile ilgili tarihi kayıtlar üzerinde durularak deniz levendlerinin faaliyetleri, iaşelerinin neler olduğu ve ne surette tedarik edildiği, iaşelerinin nerelerde depo edildiği, deniz levendlerinin savaş ve sulh zamanlarında ne gibi işlerle uğraştıkları ve maaşlarının miktarları gibi konulardan ele alınmıştır. Bunun yanında bölümde, deniz levendlerinin disiplinsizlikleri ve yol açtıkları asayiş sorunları hakkında da bilgiler sunulmuştur.

Çalışmanın son bölümü olan yedinci bölüm ise “kara levendleri” hakkındadır. Bölümde, kara levendleri -deniz levendlerinde olmayan bir sınıflamaya tabi tutularak- “başiboş”, “kapılı” ve “mirî” levendler olarak üç başlık altında işlenmiştir. Yazar, yedinci bölümün ilk kısmı olan “başiboş levendler” başlığı altında, diğer bölümlerde olduğu gibi yine levendliği ortaya çıkaran sebepleri sayarak ve farklı örneklerle destekleyerek okuyucuya sunmuştur. Bu bölümde yazar, başiboş levendliğin bir sebep değil sonuç olduğunu vurgulayarak aynı şartlar altında medrese suhtelerinin dahi benzer başıbozukluklar gösterdiklerine dikkat çekmiştir. Bu noktada devletin bu sorunları anlayarak çözüme yoluna gitmediği; bunun yerine levendliğin ilga edilmesi ve şiddete başvurmak gibi yollara tevessül ettiği belirtilmiştir. Burada yazarın önemle vurgu yaptığı husus, sorunun sebepleri irdelenmeden gerçekleştirilen bu tip tedbirlerin fayda vermediği; levendliğin ismen kaldırılrsa da fiilen devam ettiği gerçeğidir.

Son bölümün ikinci kısmı “kapılı levendler” hakkındadır. Bu kısımda kapılı levendlerden neyin kastedildiği, bunların kimlerden oluştuğu, kimlerin

hizmetinde oldukları, neden kapılı levend istihdam edildiği, kapılı levendliğin yayılma sebepleri, bunların müspet ve menfi yanları, kapılı levendlerin giderlerinin hangi kaynaklardan karşılandığı, bunların idare şekli ve amirleri, kıyafetleri, Celali olaylarında levendlerin durumu ve âyanlıkların oluşmasındaki rolleri ile sonrasında takibata uğramaları üzerinde durulmuştur.

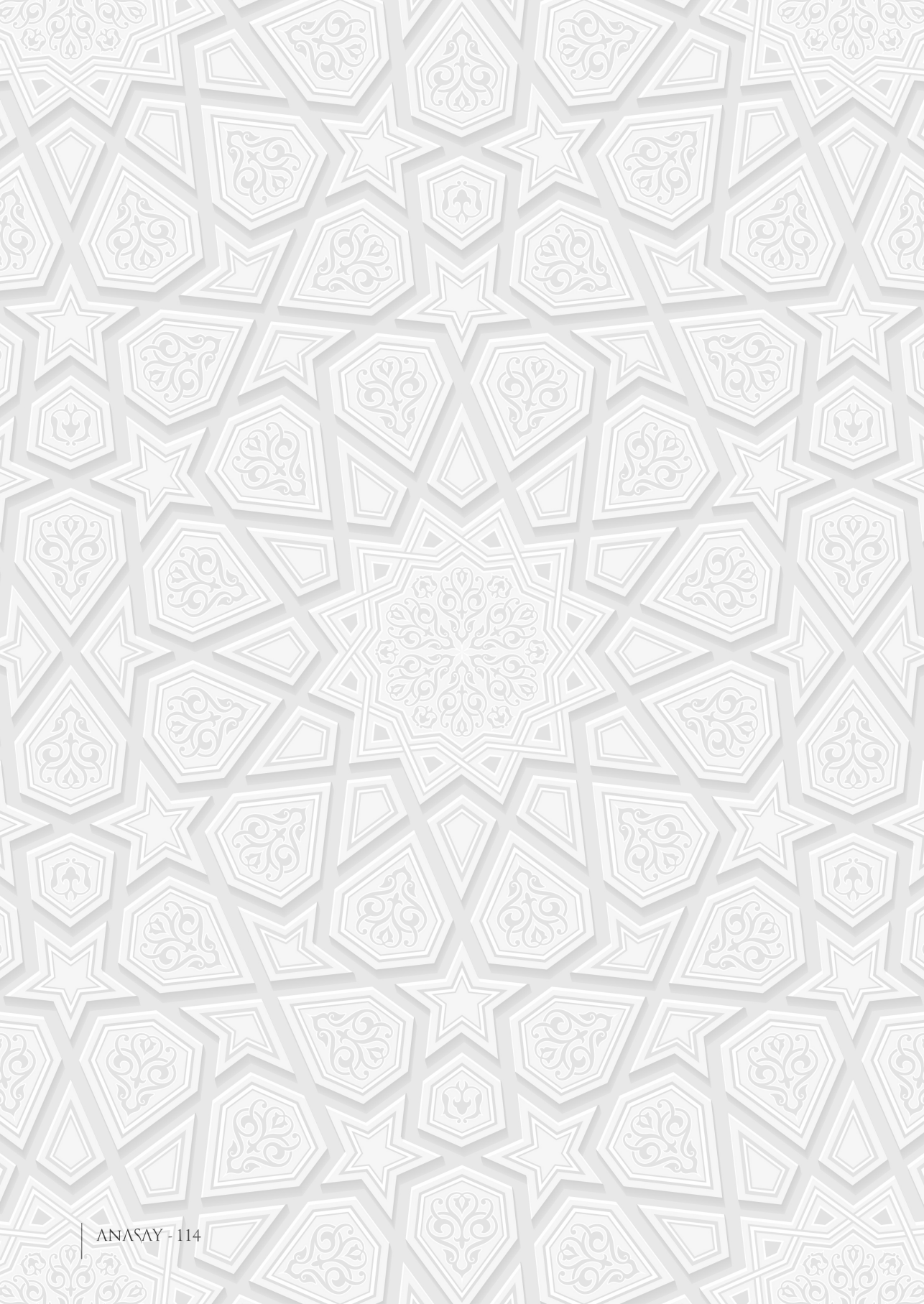
Yedinci bölümün ve eserin son kısmı ise levend birlikleri içerisinde en muntazamı olan ve doğrudan devlet tarafından savaş durumlarında istihdam edilen “mirî levendler” hakkındadır. Burada mirî levendlerin ne amaçla ve kimler arasından toplandığı, kaç sınıfa ayrıldıkları, görev süreleri ve maddi durumları ile subayları hakkında kısaca bilgiler sunulmuştur.

Kitabın sonunda Sultan Birinci Ahmed tarafından yayınlanan ve Anadolu beylerbeyi ile Anadolu’daki kadılara gönderilen adaletnâme, 1206 yılında çıkarılan Tımar Kanunnâmesi gibi kullanılan vesikaların özetleri ile transkriptleri ek olarak verilmiştir. Ardından yine konu ile alakalı vesika örnekleri yer almaktadır. Dizin kısmı ise eserin ilk baskısına nazaran daha da zenginleştirilerek okuyucuya sunulmuştur.

Eserde, yazarın okuyucuya sunduğu bilgiler, toplu bir dosyadan alınmış veriler olmaktan ziyade mühimme defterleri, şer’iyye sicilleri, diğer arşiv kayıtları, Osmanlı kronikleri ve padişah fermanları gibi temel kaynaklardan kayda değer bir emek sonucu elde edilen birikimleri kapsamaktadır. Bu birikim yazarın -dönemin ruhunu sindirmişçesine bir özgüvenle- yeterince bilgi elde edilememiş konular üzerinde cesaretli yorumlar yapmasını mümkün kılmıştır.

Çalışmanın genel olarak -çoğu kere kroniklerden yapılan direkt alıntılar sayılmazsa- dili oldukça sade, anlaşılır ve akıcıdır. Bunun yanında konuların ayrıntılı bir şekilde tasnif edilerek başlıklar halinde verilmesi de anlaşılabilirliği kolaylaştırmaktadır.

Çalışma ile ilgili olarak vurgulanması gereken belki de en önemli menfi husus, kitabın adının içeriği tam olarak yansıtıp yansıtmadığı mevzudur. Eserin ismi *Osmanlı Tarihinde Levendler* olmasına rağmen kitap, daha çok “levendliği” ortaya çıkaran genel bozulmalar üzerinde durmaktadır. Çalışmada aynı mevzuların tekrar tekrar zikredilmesi de eleştiri konusu olabilecek bir diğer husustur. Buna rağmen -üzerinde ciddi bir emek harcadığı belli olan- eser, mevcut kaynaklar arasında levendler hakkında en detaylı bilgi veren çalışma olup kendinden sonraki çalışmalara ilham olması bakımından önem arz etmektedir.

Şükrü ÜNAR

HİTİT DÖNEMİ ANADOLU'SUNDA MEYVE AĞAÇLARI

Muhlisahon RUSTAMOVA

ORTA ASYA'DA GÜNÜMÜZE KADAR ULAŞMAYAN CAMİLERİN AHŞAP DİREK VE TAŞ SÜTUNLARI (IX – XII. yy)

İsa KAYIHAN

NECİP TOSUN'UN 'GİDİLMEMİŞ YERLERİN TÜRKÜSÜ' ÖYKÜSÜNDE MELANKOLİ

Murat HASANOĞLU

BOSTÂN, GÜLİSTÂN VE MESNEVÎ HİKÂYELERİ ÜZERİNE GENEL BİR KARŞILAŞTIRMA

Yunus PUSTU

MUSTAFA CEZAR, OSMANLI TARİHİNDE LEVENDLER,

ANASAY

anasaydergisi@hotmail.com

e-ISSN 2618-6187
ISSN 2587-2001

9 772587 200005